

O RETROSPECTIVĂ ISTORICĂ A INSTITUȚIEI MEDIERII

Svetlana SLUSARENCO,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova”

Rezumat: Activitatea de mediere a fost practică din cele mai vechi timpuri. Medierea a fost și este folosită ca o metodă de soluționare a litigiilor într-o varietate de culturi diferite de mai mult de 3 000 ani. Primul conflict cunoscut, din punct de vedere religios, a avut loc între primii oameni creați, Adam, Eva și creatorul lor, Dumnezeu. În Antichitate, conflictul se afla la baza lucrurilor bune, dar și a celor negative. În filosofia lui Aristotel se regăsește prima mențiune a conflictului. În perioada medievală, se considera că, conflictul trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală. În Evul Mediu, medierea era privită diferit – uneori practicarea ei era restricționată sau chiar interzisă fiind rezervată doar unor autorități centrale. Medierea, în înțelesul ei modern, este atestată documentar din anul 1680. Începând cu anul 1980, apare conceptul de ADR (Alternative Dispute Resolution).

Cuvinte-cheie: mediere, conflict, conflictul între rațiune și emoții, Sfatul Bătrânilor, modelul Harvard, Alternative Dispute Resolution

Summary: The mediation has been practiced since ancient times. Mediation has been and is being used as a method of settling disputes in a variety of different cultures for more than 3,000 years. The first known conflict, from a religious point of view, took place between the first created men, Adam, Eve and their creator, God. In antiquity, conflict is at the root of both good and negative things. In Aristotle's philosophy is the first mention of the conflict. In the medieval period it was considered that conflict should be eliminated and replaced by unilateral goodness. In the Middle Ages, mediation was viewed differently – sometimes its practice was restricted or even prohibited being reserved only to central authorities. Mediation, in its modern meaning, is documented since 1680. Since 1980, the concept of ADR (Alternative Dispute Resolution) appears.

Keywords: Mediation, Conflict, Conflict of Reason and Emotions, Older Advice, Harvard Model, Alternative Dispute Resolution.

Activitatea de mediere a fost practică din cele mai vechi timpuri. Istoricii situează apariția acesteia în perioada comerțului fenician. Practicile din Grecia Antică și din Roma Antică au adus un înțeles adecvat termenului de „mediere”.

Românii au folosit mai multe denumiri pentru persoanele care se ocupau de acest proces, precum: medium, interpolator, conciliator, interlocutor și în final, mediator [7].

Medierea este, fără îndoială, o instituție legală nouă, dar la o privire mai atentă, ea

este în realitate o idee veche, adânc înrădăcinată în istoria relațiilor umane, în special în Europa, în ciuda diferențelor introduse în sistemele juridice și cristalizate de statele-națiuni [6, 8].

Medierea a fost și este folosită ca o metodă de soluționare a litigiilor într-o varietate de culturi diferite de mai mult de 3 000 ani. Urmărirea rădăcinilor practice reprezintă o călătorie prin curturile lumii. Argumentele erau frecvent soluționate cu „sabia”. Necăutând la aceasta, multe civilizații apelau la înțelepții sau bătrânii din fiecare localitate sau la preoții bisericilor locale.

Originile etimologice ale termenului „mediere” se află în latinescul „mediare” care avea sensul de „a împărți în două”. Termenul în actuala sa formă a fost introdus în Statele Unite în anul 1970, fiind ulterior preluat ca atare în limbile engleză și germană, pentru ca apoi să devină denumirea pentru una dintre cele mai importante modalități alternative de soluționare a conflictelor. Medierea este necesară într-un conflict și se face de către persoane terțe, nepărtinitoare și neutre, cu scopul de a găsi o soluție acceptată de toate părțile implicate.

Prin intervenția medierii și a mediatorilor într-un conflict, șansele unui final pozitiv sunt sporite semnificativ, deoarece astfel se evită dezvoltarea conflictului.

Conflictul a fost o temă abordată de curentele filosofice conservatoare și reformiste. Gânditorii diverselor școli filosofice au făcut mereu trimitere la ideea de conflict. Societatea umană, de la origini și până în

prezent, a fost caracterizată de existența conflictelor în interiorul ei, fiind prin esență o societate conflictuală.

Primul conflict cunoscut, din punct de vedere religios, a avut loc între primii oameni creați, Adam, Eva și creatorul lor, Dumnezeu, și a avut la bază neascultarea manifestată de primii oameni față de porunca lui Dumnezeu de a nu mânca din „pomul cunoașterii”.

În Grecia Antică, știința și arta de a convinge s-a dezvoltat. Mediatorii non-maritali erau denumiți proxeneți.

Legislația romană recunoștea medierea și îi desemna pe mediatorii printr-o varietate de nume, cum ar fi: internuncius, medium, intercessor, philanthropus, interpolator, conciliator, interlocutor, interpres, mediator [8].

În Antichitate, conflictul era perceput de o manieră complexă, ca fiind la baza lucrurilor bune, dar și a celor negative care se iscau în urma acestuia. În filosofia lui Aristotel se regăsește prima urmă de explorare a conflictului, rostind una dintre cele mai traice metafore: conflictul dintre „rațiune” și „emoție”, dezvoltând teoria bazată pe ipoteza că emoțiile și rațiunea sunt în permanență în conflict.

Emoțiile, potrivit lui Aristotel, sunt primitive, neinteligente și expresii umane animalice; în consecință aceste impulsuri emoționale periculoase sunt sclavul și trebuie să fie suprimate, în timp ce raționalul, înțelepciunea și judecata trebuie să fie stăpânul, care să aibă un control ferm. Din această perspectivă, conflictul este un atribut uman negativ care trebuie eliminat și înlocuit de rațiune [7]. Aristotel a făcut o analiză a

amiciției. Acesta distingea trei forme de amiciție în funcție de finalitățile lor: interes, agrement și virtute. Punctul comun al acestor trei forme îl constituie egalitatea între cei care le practică. Pentru mediere, o deosebită importanță o are amiciția ca relație etică bazată pe virtute. Prietenii se recunosc în interiorul acestei relații ca semeni egali care se află în căutarea binelui comun. Pentru Aristotel, amiciția reprezintă inima legăturii sociale. Această filozofie a relației există și astăzi în Occident [2, 26].

De-a lungul epocii medievale, filosofia creștină a fost preocupată de noțiunea de conflict dintre virtute și păcat și dintre demonic și angelic. Conflictul a persistat în numele religiei, ideologiei și al credinței în națiune. Noțiunea potrivit căreia conflictul trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală, a fost predominantă în acea perioadă. Conflictul ce trebuie eliminat și înlocuit de o bunătate unilaterală rămâne predominant și în societatea noastră modernă. Din această perspectivă, conflictul însuși, poate fi considerat o povară nefastă pe care umanitatea trebuie să o stârpească.

În spațiul românesc practica medierii este cunoscută din timpuri foarte îndepărtate, un prim exemplu constituindu-l „Sfatul Bătrânilor” din străvechile așezări românești, cărora comunitatea le recunoștea calitatea de înțelepți ai satului și aveau între altele competența de a mijloci împăcarea unor membri ai comunității, aflați în dispută. Un alt exemplu, ținând de dreptul familiei și întâlnit, de asemenea, din vechime este acela că dintotdeauna în tradiția românească, finii

merg la nași pentru ca aceștia să medieze diferitele dispute apărute în familia lor. Obligativ trebuie avută în vedere activitatea preoților care în parohiile lor, din cele mai îndepărtate vremuri, practicau medierea nu numai prin încercări de împăcare a unor enoriași aflați în dispută, ci și prin implicarea lor în încercarea de stingere sau aplanare a unor conflicte de amploare, între grupuri de membri ai comunității sau între membrii comunității și autoritate. De altfel, nu numai preotul își asuma astfel de responsabilități, ci și dascălul (învățătorul) satului, precum și primarul. Observăm că astfel, cei aflați în dispută apelau la persoane care se bucurau de prestigiu social în cadrul comunității respective, ceea ce oferea garanția, pentru părțile aflate în dispută, că mediatorul ales de ele sau recomandat de comunitate va da dovadă de înțelepciune, neutralitate și imparțialitate în abordarea și găsirea căilor de soluționare a conflictului lor [5, 45].

În Evul Mediu, medierea era privită diferit – uneori practicarea ei era restricționată sau chiar interzisă fiind rezervată doar unor autorități centrale. Sistemul de comunicare umană a continuat să trezească interesul diverșilor specialiști, iar în mod practic au apărut noi tipuri de activități, cum ar fi retorica prin scrisori și prin discursuri. Unele culturi privesc mediatorul ca pe o figură sacră, care se bucură de un respect deosebit [8].

De-a lungul timpului, filosofii au demonstrat cum concepția comună privind conflictul ca fiind o caracteristică umană negativă poate fi văzută și ca o caracteristică

pozitivă intrinsecă a condiției umane și nu neapărat un atribut ostil. Există de asemenea și un corolar al conflictului: „împăcarea”, cu un sens uman pozitiv. Potrivit lui Aureli: „Cea mai importantă generalizare care iese la iveală în urma celor două decenii de lucru cu împăcarea (adică reunirea amiabilă după conflict a părților oponente) la primat este aceea că indivizii care se împacă este posibil să aibă o legătură socială puternică [7].

Procedurile de mediere se bazează de regulă pe principiul echilibrării intereselor. Conform acestui principiu, conflictele vor putea fi soluționate într-un mod mai eficient și mai „ieftin” atunci când dreptatea sau puterea se află într-un plan secund. Această metodă a fost dezvoltată la Universitatea Harvard, fiind cunoscută și sub numele de „Modelul Harvard”. Soluționarea conflictelor prin mediere este o procedură larg răspândită – mai larg decât s-ar crede. Ea este folosită în cazul disputelor de familie sau maritale ca mediere la divorțuri sau moșteniri, în domeniul justiției penale ca mediere între autori și victime, în domeniul mediului ambiant, în politica comunală sub forma unor „mese rotunde” sau în școli, sub forma unor programe de soluționare a conflictelor între elevi [8].

Medierea, în înțelesul ei modern, este atestată documentar din anul 1680. În acest an, Johann Wolfgang Textor descrie standardele esențiale ale medierii internaționale, care poate fi considerată prima lucrare de specialitate din domeniul medierii [10].

Începând cu anul 1980, apare conceptul de ADR (Alternative Dispute Resolution), în

1982 se înființează Academia Mediatorilor (de conflicte) de Familie, iar anii '90 reprezintă perioada de expansiune a medierii, în special și a ADR-ului, în general. Încep să se impună tipuri noi de mediere („Peer mediation”, „On-line mediation”), însă ADR este cea mai apreciată formă, folosirea acesteia în soluționarea conflictelor fiind obligatorie în majoritatea contractelor [5, 20].

Primii autori care au prezentat într-o manieră cuprinzătoare noțiunea și semnificația ADR, atât din punct de vedere conceptual, cât și ca mișcare, au fost Goldberg, Green și Sandler. În lucrarea lor „Rezolvarea disputelor” (1985), care susțineau că: „Interesul prezent în găsirea unor alternative, nu este un fenomen inedit, arbitrajul este folosit de sute de ani în rezolvarea litigiilor comerciale, iar medierea a reprezentat o manieră obișnuită de rezolvare a conflictelor în comunitățile religioase din Anglia colonială”. Pe continentul nord-american, pasul cel mai important în transformarea ADR într-o adevărată mișcare a fost reprezentat de mișcările de emancipare și conflictele la scară socială care le-au însoțit în perioada anilor '60. Pe parcursul acestei întregi decade, istoria Statelor Unite a fost marcată de conflicte și frământări semnificative [9, 7].

Având în vedere ordinea cronologică a domeniilor în care a intervenit medierea, de-a lungul timpului, o primă abordare se referă la medierea în cadrul conflictelor de muncă. În SUA, medierea este cel mai des întâlnit proces de rezolvare alternativă a disputelor folosit pentru rezolvarea conflictelor de

muncă. În Franța, primul domeniu în care a fost folosită medierea a fost acela al întreprinderilor. În ceea ce privește medierea conflictelor de muncă, aspectele importante atinse în cuprinsul lucrării de față sunt referitoare la cauzele diverse ale conflicte de muncă, la stabilirea regulilor de bază ale medierii în cadrul conflictelor de muncă, dar mai ales la categoriile de mediatori care pot interveni pentru soluționarea acestora - este vorba despre categoria mediatorii externi întreprinderii și mediatorii din interiorul întreprinderii, așa cum au fost aceștia identificați în literatura de specialitate franceză și americană, dar și la beneficiile folosirii medierii în managementul conflictelor de muncă [4, 30].

Un alt domeniu în care medierea a cunoscut o evoluție prosperă este cel familial. Prezentarea medierii în viața de familie pornește de la identificarea parcursului istoric pe care aceasta l-a avut în acest domeniu, pornind cu afirmarea sa în anii '70 în SUA și Canada, și apoi în Marea Britanie în 1978. În anii ce au urmat, medierea în viața de familie s-a extins și în alte state, dintre care am reținut exemplele Franței și Italiei. Deși inițial câmpul medierii era stabilit la rezolvarea problemelor emoționale și de relaționare dintre soți, actualmente, câmpul medierii s-a lărgit cuprinzând toți membrii familiei, și nu numai. Medierea familială nu își propune rezolvarea tuturor problemelor iscate în conflictele familiale, ci favorizarea redeschiderii proceselor de comunicare și relaționare a subiecților, mai ales în cazuri de separație sau de divorț. În acest context,

medierea familială reprezintă o cale voluntară de gestionare a conflictului care apare într-o familie, cu condiția ca subiecții să fie interesați de identificarea soluțiilor reciproc acceptabile [3, 91].

Experiența nord-americană de utilizare a medierii în relația cu instanțele juridice a fost argumentul principal pentru ca medierea să fie promovată și în Europa. Dintre cazurile trimise anual la mediere, rata de succes înregistrată în SUA se plasează constant între 70% și 90%. De asemenea, la nivel mondial, piața medierii se ridică la miliarde de dolari. Potrivit studiului Institutului Internațional pentru Prevenirea și Soluționarea Conflictului, dat publicității în 2007 la New York, aproximativ 98% din cazurile pe care le-au avut cele 126 de companii de top din SUA, în rândul cărora s-a făcut cercetarea, au fost soluționate înainte de a se ajunge în instanță. Succesul financiar a fost un argument serios pentru introducerea medierii și pe continentul european.

Medierea, ca formă de negociere asistată, a început să fie promovată la nivel european începând cu 1996, iar în 1997 la Conferința Europeană pentru prevenirea conflictelor s-a lansat Apelul de la Amsterdam pentru crearea unei platforme europene pentru prevenirea conflictelor și construirea păcii. În 1998 a fost adoptată prima Recomandare a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru utilizarea medierii în cauze legate de familie (cu precădere pentru soluționarea disputelor vizând încredințarea copilului).

Scopul declarat la nivel european al promovării medierii este acela de a crește calitatea actului de justiție prin degrevarea instanțelor de cauze care implică în totalitate sau într-o mare măsură înțelegeri între părți [9, 11].

Aplicarea medierii în diferite țări europene a condus la efecte benefice în sensul creșterii calității actului de justiție prin degrevarea instanțelor de judecată. În aceste țări au fost adoptate fie noi acte normative, fie modificări ale celor existente pentru a face

posibilă utilizarea medierii conform recomandărilor.

La nivelul Statelor Membre, reglementări cu privire la mediere au fost practic adoptate în toate țările Uniunii Europene, iar diferențele apar în principal cu privire la domeniile în care medierea a fost prioritar văzută ca utilă. Medierea este un procedeu general recunoscut în Germania, Anglia și Franța, în țările scandinave, în statele Benelux, în Austria și Elveția. În unele țări est-europene medierea începe să se impună din ce în ce mai mult.

Bibliografie:

1. Adam Gersch, *Mediation skills and techniques, A practical guide to conciliation and mediation*, Routledge Falmer, Londra, New York, 2003, pp. 162-164.
2. Ancheș Diana-Ionela, *Medierea în viața social-politică*, rezumat la teza de doctor, Cluj-Napoca, 2010, p. 26
3. Antonio Tiberio, Alberto Cericola, *Vi Dichiario Separati. Separazione, divorzio e mediazione*, FrancoAngeli, Milano, 1999, p. 91.
4. Arnaud Stimec, *La Médiation en entreprise. Faciliter le dialogue. Gérer les conflits. Favoriser la coopération*, p. 30;
5. Dr. Nicolae Zecheru, *Medierea unor conflicte de natură penală, alternativă pentru modernizarea sistemului judiciar*, București, 2013, p. 20
6. Florin Fainisi, Victor Alexandru Fainisi, *O institutie juridic tanara – Medierea*, Editura Pro Universitaria, 2016, p. 8
7. Gabriela Leonte, *Istoricul medierii*, Buzău, 2016, www.medierea-buzau.ro
8. Maftei Tudor, *Istoricul medierii*, <https://biroumediere.wordpress.com/medierea-in-ue/>
9. Strategia privind medierea și dezvoltarea profesiei de mediator pentru anii 2008-2013, București, 2008, p. 7
10. Prof. univ. dr. Neculae Năbârjoiu, *Medierea conflictelor*, Note de curs doctoral, Academia de Poliție, 2010.